

ЦЪРКОВЕН ВЕСТНИК

ОРГАН НА БЪЛГАРСКАТА ПРАВОСЛАВНА ЦЪРКВА
ЗА РЕЛИГИОЗНА И ЦЪРКОВНО-ОБЩЕСТВЕНА ПРОСВЕТА

Архимандрит ГОРАЗД

Света Богородица във византийското изкуство

Византийското изкуство се оформява през IV—VI век и има комплексен характер, както и византийската литература и наука. То израства на основата на гръцко-египетските и римски художествени концепции и традиции. В неговото развитие като стилово византийско изкуство са възлегли влиянията на много страни и народи със стари култури: на Армения, Сирия, Месопотамия, Мала-Азия, на народи, като: траките, славяните, славяните, гърците и др. Макар и комплексно, то не е нито продължение на античното изкуство, нито на римското, както твърдят археолозите Ригд и Виксфол. Както ранното византийско изкуство, така и по-късното, има своя самостоятелна образ и най-важен фактор, който то създава, е победното християнство, възтържествуващата саможба на християнска църква. От християнството то получава своя философско-художествен мироглед и възлязването и ден на новата вяра определят формите на строителството, на скулптурата и живописата във Византия.

И руският изкуствовед Д. Авилов в книгата си „Эллинистические основы византийского искусства“ СПб, 1900, и съветската историчка А. Баян в книгата си „Некоторые спорные вопросы в истории византийского искусства“ (Москва, 1953) разглеждат високоометивно византийското изкуство и му определят завидна самостоятелна стойност, макар и комплексно и породено от разностранни въздействия. Център на това изкуство е Цариград, столица на Византия, където е императорската двор и седалището на Вселенската Патриаршеска църква. Този център се стреми да наложи в различните византийски провинции официалното византийско изкуство, което постепенно измествало кланците на местните, провинциалните школи на изкуството, израсли със специфичното в творческия гений на съответните народи в империята. С нормите на християнска моралог и догматика християнската църква унифицирала постепенно главните браншове на изкуството в империята и така широко се установявал колорита, формите, идейното съдържание, стила на византийската архитектура, на византийската живопис, на византийската скулптура. Направлението за художествено творчество във византийски стил, което давал ръководителите културни, църковни и политически дейци от центъра на империята и местните художествени школи в Сирия, Египет, Армения, Палестина, Италия и другде, създавал крупни смирновци от образи на изобразително изкуство: миниатюри по коринтите и странците на книги със светско и религиозно съдържание, както и върху книгите за богослужба употреба; мозайки и фрески по подалете и стени на храмовете, на правителствените и дворцови сгради, в жилищата на държавни сановници и аристократи; художествени изображения върху скаченици тязани — книги, покривки, пердета, завеси и др.

През този горещ период на усилено и много продуктивно художествено творчество, когато се оформява комплексния характер на византийския стил изкуство, одухотворено от християнския поет на мисълта, на сюжета, на съдържанието и религиозно-византийската цел с художествените средства и традиции, развити от едините и другите народи, през IV—VI век образува на Света Богородица, наричан от Християни апостол св. Евангелист Лука, възвестителна изразителна като подарък на императрица Пулхерия, става драгоценен иконографски обект на творчески възлюбяване. Но, трябва да кажем, че иконографската изява е раннохристиянско явление, практикувано в християнските катакомби, където, по съображения за дискретност, които предпазвала християните от лютите гонения на римските господари и власти, ан-

тропоморфизъм бил избягван и светите образи се предавали символично; Христос Господ бил изобразяван като а и е или в и о а, св. Дух като г и а з б и др. През IV—VI век Сирия и Палестина стават центрове на антропоморфната иконография, която се възприема бързо във византийската столица. Не само Господ Исус Христос, не само светата Божия Майка, но и свети подвижници, световници, мъченици, стълпници, рещности поборници на извета вяра, стават иконографски сюжет (A. Grabar, Martyrium, 2, v, Iconographie, II, Paris, 1946).

Старателните иконографски изследвания напоследък установяват, че един от най-древните икони във византийския стил са била намерена в манастира „Св. Екатерина“ на Синайския полуостров. Четири от тези важни икони са били отнесени в Киев в средата на XIV век от руския ученик и изкуствовед архимандрит Порфирий Успенски. Преди по-малко от две десетилетия (през 1936 г.) Георги и Мария Сотариу откриват редни образи на византийското изкуство на Синай, а именно: няколко икони от предимноборчната епоха, добре запазени в манастира „Св. Екатерина“. От тези икони две — тази на Св. Богородица с Младенца и тази на Св. апостол Петър, били иконографски образи „от най-високо качество“ (G. et M. Solitriou, Icônes du Mont Sinaï, vol. I (planches) 1956, Vol. II (Texte, 1958).

С меснатата дрвета и изключително ценна икона на Св. Богородица във византийски стил е основно проучена и се датува от VI век. Размерите ѝ са 68,5 X 48 см. Изработена е възпийно боя. Старателните и многостранни проучвания на това голямо художествено смирновце довеждат изкуствоведите до заключение, че светата икона е рисувана в Цариград, където били съсредоточени най-важните представители на византийското изкуство, което дналяк изкуство успели и противопоставяли строгата и симетрична пона на св. Георги и Младенца стон на трон. От двете ѝ страни са светите воин-измъчница Георги и Теодор, чиято стойка, като два чамения стълба, се одухотворяват от напрегнатия им и силен поглед. В противноложност на тази каменна стойка е положено на двата ъгъла, които в плана на иконата заемат второ място в дълбочина, по-високо от светите воин-измъчници. Те издигат очите си към Богинята рика, която излява сион лъчи върху главата на Св. Богородица. Забележителният неизвестен художник на ранното византийско изкуство успели и противопоставяли строгата и симетрична пона на св. Георги и Теодор, облечени с костюми на високи императорски служители, е положено на Св. Богородица, която има достатъчно пространство около себе си и може да насочва погледа си на десно, както е и представен от художника, а колелото ѝ са обранията да ляво. За да изрази божественото в личността на Младенца създавател на това дивно художествено творение Му е дал още по-голямо пространство, по което Той простира малите си детски крачета, а главата Му, с издигнатото светло чело, изнува висш разум и цялота на зрелост. Лицето на Св. Богородица има здрав израз, а дълбоките сенки и маслиненни цвят на дрехите ѝ добре подчертават чертите ѝ.

Изображението на ангелите с надбавени фигури и лица е стил, отговарящ на античната традиция, да се предава земей характер на небесните същества. Този елемент от иконографската композиция съсем категорично сочи времето на неговото появяване, а именно VI век, когато се оформява комплексния характер на византийския иконописен стил.

Иконографската икона „Св. Богородица“ — VI в. (69,5 x 48 см)

Иконографското изкуство през V и VI век е в голем възход в центъра на империята — Цариград. В 332—337 година имп. Юстиниан Велики наредил да се изградят величествени храм на Божията Премъдрост „Св. София“, който и до днешен ден удивлява с монументалната си конструкция. А фреските със сюжети от Св. Писание и апокалипсиса на светици и светици са мяенци и подвизници, изпълващи очите с красотата, блеска и свистелствуват за високата цел: да се предаде художествената концепция и мощността на победата християнска вяра. В храмове „Св. София“, „Св. Апостоли“ и в имп. в Цариград, в църквата „Св. Димитър“ в Солун, в църквата „Св. Витале“, „Мария Антиква“ и др. в Италия, на тази част от италийска територия, която принадлежала Византия, и по следния места, в иконографските образи през този двудевети век се чуваха безеле на силно влияние, идващо от Сирия — от сирийската художествена школа. Образите на Исуса Христа, на Св. Богородица и на различните Божии угодници са дадени в семитски тип. Те са излязо реалистични, тъй както животът ги дава. Сирийската иконография не е изгнана, но дълбоко паразитна, както това виждаме в иконата на Божията Майка, големите оми, дълбокият поглед отразяват сила на чувствата. Комплексният византийски иконографски стил е възникнал и височал този изобразителен елемент в обикната композиция на тогавашната икона. С такъв импресионистичен елемент са дадени мозайките в храма „Св. Витале“ в гр. Равена, Италия, в църквата „Св. Димитър“ в Солун, в църквата „Успение Богородично“ в Никса и др. (Н. Рязанер, „История византийския живопис“, I, стр. 52, 1947); E. Kitzinger, „Byzantine Art in the Period between Justinian and Iconoclasm“, Berichte zum XI Internationalen Byzantinisten Kongress, IV, München, 1958, p. 12.

Но, византийското изобразително изкуство еволюира. Промените се виждат и в пластично-изобразителния респект на художниците и в изграждането на художествените образи на светиците. Еволюцията има идеологични мотиви и цели. Твърде изразителното, но до известна степен грубо преждане на чертите на Божията Майка и на другите светици се заменя постепенно с одухотворяване на образите, за да се подчертае идеята, добродетелта, волята на духа, подлата, да се изтъне светостта, смиренното, сиромашта, любовта към Бога и човека, с които Св. Богородица и светиците живеят са изпълнени.

Тази еволюция дава своите безеле във византийското изкуство още през VI век. Художниците творят, изпълнен от мисълта на епохата — евангелиските идеи, назова усилватия си

към такава икономия както подбужда у зрителя и богомолца богомолство, устрем към единение с Бога, готовност за подвиз, за себепридане. Високата религиозно-умствена и възпитателна мисъл в цел, като не подлага естетическата страна на иконата композиция и пластична, налага на вниманието поставянето на духа с волеви подвиз, с жертвата в Божие име. Създава се икономичен канон, който постепенно става задължителен. Този процес обаче не е бил бърз, обратно — твърде бавен, затова ние виждаме в изобразяването на Св. Богородица постепенно отпадане на реалистичните, импресионистични елементи, които я придават образ на една физически живяща Майка, която държи своя Божествен Син по един или друг начин, а умална, смирена Божия рабиня, която изпълнява високата си в света с послужване към Бога и предано преклонение пред своя божествен Син.

В една икона, открита в манастира „Св. Екатерина“ на Синайския полуостров, датирана от VII век, ние виждаме прехода към одухотворения Богородичен образ. Това е дясното крило на триптиха, чиято централна част и лявото крило са изгубени. Свешената спона и Светото Благоволение, а под него свещенческото и архирерско посвещение, на св. Никола Мирликийски. В продължение на един век, век и половина еволюцията във византийското изкуство ни представя Св. Богородица телесно много по-изтънява, погледът ѝ дълбоко, умален, примирителен. Ностът остава все тъй удължен, по сирийската икономична школа, покривката на главата сирийска, стигана до самите вежди, но очите събрани, не блестящи и не широко разкрити, както през V и VI век, съсредоточени в баземова форма, а ръцете се свило изтъняване, изтъняване пръсти. Но в тази фигура на Св. Богородица не продължи да се изменя, докато през XI в XII век влиянието Божията Майка почти да изгуби и обектото си, както ни е дадена в иконата на Разпятието Христово от XI век, нахоляща се в манастира „Св. Екатерина“ на Синайския полуостров. Единнадесет и дванадесет век за византийската икономия си епоха на старателно пречистване и установяване на византийския стил, в който образът и неговите черти насочват зрителя и молещия се към висшите предмети на вярата, към подлата и себепридането в името на високите цели на вярата, към одухотворяване на личния живот, както препоръчва Евангелието. Този изнесен стил за духовно-напътствено издължаване и правително пречистване и възпитание на човека чрез борбата за преодоляване на злия закон у човека (Рим. 7:22—23), за да стане човек от старе послужен на Бога (Рим. 6:17) се особено чувстват в таблата е, миниатюрни икони с разнообразна религиозна тематика. Комбинацията на тези икони придава на таблото повествователен характер за лична и събития на Свещ. Писание. Образен на такава икона от XI в. има на Синайския полуостров в манастира „Св. Екатерина“). В центъра на таблото е Рождество Христово, Св. Богородица, в положение на родилка, полулежача, до нея в яса Богородица, в положение на Католика, вдигнала осле. Светлата Майка говори на зрителя само сясното лице, старинно изляз в дълбоко ѝ поглед. Следващите библейски сюжети около спената на Рождеството не са подредени схематично по права линия. Всяка една има своя самостоятелен характер и живот. Те изтъкват на фона или на какъвто леко планински възвишение, или на равнина, или на вечеря и пр., но всички зредно насочват към общата цел: възбуждат интереса към централното изображение — в случая Рождеството на Христа Спасителя и поддържат будно вниманието към това, което е последило, след благоволената „голяма радост... за всички люде“ (Лук. 2:10), че се ражда Спасителят на света. Художникът е успял да преледа както чрез повествователен образ на Божията Майка духовния смисъл на изключителното събитие, така и чрез личната на изненаданото от вестта на ангелите оучари, които отплат „бързаном при Мариа и Иосифа“ (Еванг. 2:16), за да излят с очите си, че Месия е роден, и чрез мъдретите, дошли на поклонение от Изток, чрез бързото на светото семейство в Египет и чрез другите свещени съени, които се следат с вътрешно напрежение от зрителя, вдигат мисълта му към Промислата на наметобисание, порождаат ревност за знание на Свещ. Писание, разпалват вяра и ревност по Бога.

Ето, този стил на византийското изкуство, този негов религиозно-педагогичен дух и замех, официално признати и подкрепени от Църквата в Цариград, ще са позволили да възникне, като нравствена необходимост на историческия момент, във епохата, а по-конкретно — на византийското общество. Известно е, че покзарата на нравите в старото римско общество се наславя и в тази ѝ част, в идеологическата на византийска империя, наречена Нация на Римска империя. Срещу това тежко морално наследство се борил християнската църква по дълг и призвание. Борбата на Църквата, в лицето на нейни ревнители и подвизници, създала школи за висока просвета, изкуство и аскетически упражняване в Цариград и околностите му, на Атон и другата, била трудова, защото от самите дворни среди, от салоничните, които вазвали в революционни държавен апарат, тецала отровата на моралното разложение надолу към различните слоеве на народа. Не оставали скрита от народното знание, нито ховарити убавств,

чрез които се завземал византийският императорски престол, нито сплетните, интригите, подкупите, чрез които царедворци и служачи осигурявали своите владини и държавни дела. А арабските, и по-късно турските набези и опустошения по византийска територия, засялаха чувството за несигурност и в най-горните, и в средните и в най-долните среди на византийското общество и така се създавала все по-добра почва за моралния хаос в последните векове на византийската империя. Църквата търсила пътища за морално възраждане и обновяване на обществото. Към усиления на просветните действа за възраждане на по-висока духовна култура, към примера на подвизниците, се прибавило и въодяването на изкуството с просветления духовно образ на Божиите утварици, на светите язде, за да се изтъкне добродетелта на въздържаност, за да се отрече порока на разпуснатия безразветвен живот, да се засили интереса към високите, непреходни ценности, които Евангелието посочва като условие, за да се предаде всичко друго на човека (Мат. 6:33). Едно такова крупно духовно течение в последните времена на империята било това на подвизника Григорий Синит, което имало своите горещи следовници и в България. А художествено иконописни школи в Цариград, Солун, Арта, Мистра, Янина, Кипър, Крит, Атон били будни стражи в служението на този дух за правствено превъзпяване и му давали свои принос чрез произвеждането на иконописното изкуство. Иконите: св. Благовещение (57 X 42 см.) от края на XII в., Молящата се Божия Майка (75 X 51,2 см. от 1200 година), Възнесение Господне (38,2 X 26,2 см.) от началото на XIII в., Успението на св. Богородица (38,4 X 25,6 см.) от началото на XIII век, мозаично изображение Божия Майка с Богомладенца (44,6 X 33 см.) от 1200 година, всички входящи се в иконостаса „Св. Екатерина“ на Синайския полуостров, са забележителни образци на разнавяващото се в стила, багри, дух, религиозно-педагогическа насоченост византийско изкуство. Това изкуство чрез просветелната пътя, задълбочените умилителни погледа, молитвенно-сърдечно умоляваща поза и просторните доверчиви ризи, свидетелствували за дълбоко Богомислие и Боговъзпяване, дръско по свой начин душата на човека, довежда го до възпроса, която владяха път по смисла земната преходност, открива пътя на Боготърсене, надмогва ежедневието с неговите нужди и „на всеки ден злобата му“ (Мат. 6:34).

Еволюцията на църковната живопис следва линията на спиритуализацията до падането на Цариград под османска власт през 1453 г. — краят на политическата организация на Византийската империя. Но художествената иконописна традиция не прекъсна. Крит, Атон, Кипър, Солун доказват голямото художествено творчество на загинялата империя и продължават да поддържат както високо религиозни ентусиазъм чрез Цариградската патриаршия, така и високо просветно ниво чрез умилително, чистото ръководство остава в ръцете на патриаршията. При това, както съобщават летописите, завоевателят на Цариград Мохамед II лично присъствувал на избора на патриарх Геннадий Схолярин и освен берет му поднесе патриаршески жезъл, обидна с брилянти (М. Д. Хамер, История на Османската империя, т. I, кн. III, стр. 264), като му било признато правото на върховен християнски политически началник. Следователно имало влияние всички условия иконописното творчество да продължи и то продължило.

Не можем да не отбележим, че в много случаи верността към установения от векове стил, технически и религиозно-педагогически порядък във византийското живописно изкуство удължава, когато разгледаме неговия пропелсиден от XVI, XVII а. създадени във векове на мюсюлманско владичество, което през тази векове, Бележи върхове на могъщество и най-вече през половината на XVI век. Но през тази епоха центърът на живописното творчество се пренася от бившите големи средина на остров Крит. През 1419 г. големият художник Никола Филантропос се премества от Цариград в Крит. През 1421 г. тук ява и друг художник — Алексис Апокавос. От проутрия център на византийско изкуство — Мистра явят много художници в Крит между които и Ксенос Дитрис (1461 г.), който донася своя опит и продължава традициите на иконописата чрез откритата в Крит живописна школа. Чистотата на византийското живописно изкуство нищо се запазва тук в Крит бива официално признат като дивижиринг църковната живопис център. Тези неизменна традиция в иконописата ни илюстрира много икони една от които е тази на Рождество Христово (57 X 47,5 см.), съхранявана в Института по етнология във Венеция, датувана от половината на XVI век. Тази икона, в която Св. Богородица е в полуделна положение, като раляла, запазва чертите на живописното изкуство от времето на Палеолозите и особено специфичното от школата в Мистра с неговите богати иконописни от пейзажи, живописни мотиви, мекотата и благодата в изражението на лицата и в техните движения. Също тъй изразителен, прекрасен образец на византийското изкуство от това време е иконата „Снемането на Христа от кръста“ (86,5 X 67,5 см.), съхранява в музея Бенаки, Атина, датувана от XVI век. В тази икона психологизма на момента — снемането тялото на Исуса от кръста, полупребрано в ръцете на Божията Майка, полузадржано още на кръста, поразяващият нежен допир на лицето на божествената Майка до изстрадащото Исусово лице, изразителните жестове на Христовите ученици и божолубивите жени, смавнат, онеменен вид на римските войници, възмутат зрителя, откъсват мисълта му от всичко около и земно и го водят със целия му душевен мир към едно таинство — Таинството на кръста, където Мавната Божия явява се слива в момента с божествената си Син. На Света Гора (Атон) през половината на XVI век христически художници са направили много фрески в този извишен стил, в който усета за съразмерност и художествено познание са отразени с велико майсторство.

Не можем да не отбележим също, че историческото чувство за едно минало, дадо голъво многообразни духовни ценности на световната култура, изпява някои гениални творци и те, като обръщат поглед назад, се стремят да продължат изцяло манери на живописата от XIV и XV век. Така художник, един от най-гъвкавите гръцки художници през втората половина на XVI век, е Михаил Дамаскинос.

Този съхранителен, консервативен дух в иконографията от византийски стил се запазва и през XVII век. Иконата на Св. Анна, която държи на лявата си страна Светата Деца Богородица, в от своя страна Св. Богородица държи в ръцете пред погледа на майка си, което символизира Христа-Богомладенца, е сериозно доказателство, че и през XVII в. се следва както непогрешимата техника на голъмото византийско изкуство, така и величественото спокойствие, нежност и

Иконата „Снемането на Христа от кръста“ — XVI в., музея Бенаки, Атина (86,5 X 67,5 см.).

всички в благославните образи на Божията Майка — Св. Богородица и на другите свети люде.
И тази икона на Св. Анна, държаша Св. Богородица със двете в ръка (иконописец Екимулук Тианес, 1963 г., размери

106 x 76), съхранена в музей Бенаки, Атина, е един изявен образец на великото византийско изкуство, предадо в многообразна творби Вечната и Светлата Майка Божия — Богородица.

Мирното бъдеще на Европа и неговото значение за църквите

Запаляването на мира в света, създаването на атмосфера на взаимно доверие, на конструктивни приятелски взаимоотношения и разширяването на многостранното сътрудничество за възраждане на обществено благо, което необходимо условие за въздигане достойнството и духовният ръст на човека е конкретна и съвместна задача, която непосредствено стои пред всички миролюбиви сили в света. А в настоящия момент, когато в Европа се създава реален процес на сплите на мира над силите на злото, разрушата и братоубийното възможности и перспективите за утвърждаването на живота и човешкия прогрес в нашия континент са изключително големи и многообещаващи. Затова Християнската миролюбива конференция като организирано световно икуменическо движение със съзнанието за своята отговорност за живота на хората, години наред повиква всички мероприятия, имащи за цел да установят една функционална система на мирно съвместно съществуване в Европа. Тя покрива всички стъпки, всички начинания и движения на обществения, които биха създали с установяването на мира в Европа, като поема също така и инициативата да проведе свои собствени акции за тази цел." (Документи на РК на ХМК, Хелзинки, м. октомври 1972 г.). Църквите-членки и регионални комитети на ХМК живо откликват на тази нова действителност и се стремят вълнообразно да водят работата и работата да мобилизират Църквите и християните в Европа за дейно съдействие в съвместните усилия за отслабване на напрежението и подобяване на отношенията между европейските държави. При този процес Европа следва да бъде не само пример за осигурен съвместен живот на народите и за мирно съвместно съществуване между различните обществени системи, но паралелно с това тя трябва да играе ролята на важен фактор за световния мир и за многостранното благотворно развитие на всички народи. В това отношение за Църквите — делото на миролюбивостта е практически икуменически, тъй като богословие, което се стреми да сподели войнствата, би било псевдобогословие, а икуменичит без богословието на мир би бил псевдоикуменичит." (Проф. д-р И. Смилян, Документация на ГПР на ХМК, Загорски, м. май 1973 г.).

Християните се стремят към създаването на мирно, справедливо и братско човешко общество, което би било припопнено угодни Богу, като се одухотворяват от Духа на Господа Исуса Христа, Спасителя на човешкото, търпейки сили от вечната надежда. Изпратен в този свят и признан към несправедно претворяване на Божия закон, завета на живота и мира (Мал. 2:5), те трябва да различават замеснатия на времето в конкретната историческа действителност и да им отговарят, като следват Промисъла Божия и Неговата любов в съществуване цялата плътност на своите стремления. (ср. Апостолското послание на папа Павел VI от 14 май 1971 г. по случай осемдесетгодишнината от енцикликата "Regnum novatum").

Междуцърковен диалог за мир в Европа

ХМК, която изхожда от убеждението, че е настъпило време за активно участие на църквите и християните от нашия континент при разрешаването на проблемите, свързани с европейския мир, изпраща още в началото на 1972 г. допълнително до отделни Църкви и икуменически организации по въпросите за европейската сигурност и сътрудничество. Ето и някои от характерните извления, резултат от тази форма на открит диалог и плодотворна размяна на мнения:

Негово Светейшество Българският Патриарх Максим: "... Отговорът на въпроса, в какво може да се върши принос на християнските Църкви в Европа за осъществяване идеалите на мира, правдата и братството между народите, ни дава досегашният опит в миротворната област. Преди всичко църквите в Европа трябва несправедно и убедено да проповядват мира, като не забравят, че в нашата съвременност тази проповед за мир и любов в света е настъпило служение на цялото християнство, а всяко отклонение от него е измяна на Евангелието и християнския закон. Голяма роля биха могли да изиграят християнските Църкви в усилията за премахване на недоверие и за създаване на по-тесни връзки между Източна и Западна Европа чрез запаляване и задълбочаване на икуменическия връзки. Църквите, които ратуват за доверие, блага воля и разбирателство на земята, следва да засилват всички възможни форми на взаимнообщия, като същевременно и в своята собствена среда те трябва да развоят и по-нататък тези връзки в дух на любов и миролюбивост."

Епископ д-р Тибор Барта, председател на синодалния съвет на Реформираните църкви в Унгария: "... Синодалният съвет няма високо внимание, което ХМК отделила на живота и бъдещето на европейския континент, а също така и обстоятелство, че ХМК бе първата международна църковна организация, която даде положителен отговор на Будапещенския апел от 1969 г. Синодалният съвет измолва Божията благославия за работата на ХМК, насочена към импулсиране на разговори и начинания между европейските народи в интерес на мирното бъдеще на континента."

Д-р Юджин Блейк, бивш генерален секретар на ССЦ, Женева: "Вие питате, каква значителна роля може да играе ССЦ за помолжението в Европа. Мога да Ви уверя, че Комитетът на църквите по международните въпроси, които носи отговорността на ССЦ при подобни случаи, проучи основно този въпрос и формулира своите предложения пред Централния комитет. За Вас ще е интересно да знаете, че стмулария от КИМВ за дох инициативата в подкрепа на ратифицирането на договорите с ГФР и по отношение на приятелската политика от страната на Изтока..."

Кевет Санкери, генерален секретар на Британския съвет на църквите: "... Мога да Ви уверя, че Британския съвет на църквите ще продължи и в бъдеще своята дейност в подкрепа на международната справедливост и мира в света. По-средством външен отдел за международни въпроси и принадлежания към него комитет не ще изтъкваме и по-нататък пред нашите Църкви-членки важността на сигурността, защитата и разкриването като цел в съвместното християнско свидетелство в отношенията между народите."

Д-р Глен Г. Уйлямс, президент на Конференцията на европейските църкви: "... Бих желал да Ви уверя, че КЕЦ и за в бъдеще ще се занимава в различните аспекти на важния проблем за европейската сигурност и правдата на открити решения, взети по този въпрос, нашата организация ще настоява за славянето на европейска конференция за сигурност."

Нери Джаманиколи, модератор на Валденската църква в Рим, Италия: "... Както и Вие, предвид на предстоящата конференция за сигурност в Европа, ние също сме убедени в откритостта на европейските християни при търсенето и подкрепата на миролюбивите инициативи, които имат по-нататък добри перспективи."

Епископ д-р Шюнкер, президент на Съюза на евангелистичните църкви в ГДР: "... Ние сме на мнение, че християните напълно възприемат изключителната отговорност, която те имат за мира в Европа, защото следват повелата на Господа Исуса да бъдат миролюбиви... Единдушното на европейското християнство по този въпрос би било действително принос за съвместно съжителство между народите в Европа... В наши дни епирни все повече се налага съзнанието, че истинското съвместно съществуване в Европа включва и разрешаването на проблемите в разниващите се страни."

В. Зигрист, президент и В. Прост, секретар на Съюза на евангелистичните църкви в Швейцария: "... Ние сме съгласни с Вас, когато давате израза на надеждата, че в Европа ще започне качествено нов етап в живота на народите, ако психо-логичата на военните блокове и пропагандата на залавяване загубят своя смисъл. Радаме се, че можем заедно с всички, които изповядват Христа, в много европейски групировки и редни църковни форуми да отстояваме дейно делото на мира. Съюзът на Църквите, сега и в бъдеще, в молещи винаги ще проповядва за мир в смисъл на освобождение."

С удоволствие следва да се отбележи, че служенето на мира и сътрудничеството между всички европейски народи в нашия ред християнските кръгове все по-голямо разбирателство и подкрепа. При това следва да се имат предвид не само Църквите-членки и регионални комитети на ХМК, но и Римокатолическата църква, Световния съвет на църквите, Конференцията на европейските църкви и много други неправославни църкви от европейския континент. Голяма поредица от локални и международни християнски организации дават своя полнотворен принос за мира и доброто разбирателство.

От студентата война към мирно съвместно съществуване и сътрудничество

Утвърждаването на принципите за мирното съвместно съществуване в практиката на международните отношения в

действителност означава замена на така наречената система за „баланси на силите“ със система на нови отношения между европейските народи, която гарантира съблюдаването на принципите за ненарушаване на съществуващите граници, равнопоставеност и отказ от употреба на сила. Това започва да придава необратим характер на започналата в Европа процес за намаляване на напрежението и за утвърждаването на взаимноизгодни връзки между европейските народи. След на това „ХМК призовава всички Църкви и християни — и преди всичко тези от Европа — да подкрепят усилната на народите за създаване система за сигурност и сътрудничество в Европа. По този начин те ще изпълнят една част от служението си, което бе благословено от Господ Исус Христос с думите: Блажен миротворците (Мат. 5:9)“. (Документи на РК на ХМК, Хелзинки, и, октомври 1972 г.). Новата недра обстановка на европейския континент и качествено новите политически реалности намират своето отражение в много международни църковни форуми. Това са предимно сесията на Работния комитет на ХМК в Хелзинки и Москва, заседанията на Комитета за продължаване работата на ХМК в Загреб, вторият миротворен семинар в Прага, както и работата на специалната подкомисия на ХМК за европейската сигурност. Конкретно изразени „основните доцесии“ от тези конференции се сваждат до следните съществени моменти:

а) Авторността за човека от християнска и хуманистична гледна точка разкрива само един възможен път за творческо развитие на европейските народи, а именно мирното съществуване. Една от напълните задачи на Църквите и християните от нашия континент е да противодействуват на пречателната от психологически характер и на икоренените предрасядки по отношение на европейската сигурност и сътрудничество, като първостепенно се създават и дз възход. Приложението на принципа за мирното съществуване има понастоящем няколко исторически по своето значение примера, като посещенията на Л. И. Брежнев в ГФР, САЩ и Франция, Нормализирант се отношенията между ГДР и ГФР и вселването сътрудничеството между ГФР и Чехословация е ануларан Мюнхенски договор;

б) премахването на военната конфронтация в Европа е необходимо условие за запазване на важната роля, която играе нашият континент в икономическия и политическия живот над другите народи. Европа трябва да стане образец за съвместен живот между държавите с различен обществен строй. Войната в Индонезия показа, че бурната война не е решение в конфликтите и води до да достигат разрушение на проблемите. В Европа трябва да бъде направено невъзможно всяко военно сътякновение;

в) разоръжаването в Европа е една от най-добрите възможности за по-тасно сътрудничество между европейските народи. В това отношение могат да се очакват добри резултати от разговорите САЛТ;

д) важна черта от съвременния живот на европейските народи е високит уroveň на организираност на демократичните и миролюбиви сили, които все по-активно настояват за решаването на нагледните проблеми в международната и европейската политика за осигуряване безопасността на народите от нашия континент. Миротворческото обществено движение има все свой достоен извръщен в Брикселската асамблея на обществеността за безопасност и сътрудничество в Европа. От огромно значение за възходното плодотворно развитие на този процес ще бъде и предстоящия Световни конгрес на миролюбивите сили в Москва;

е) мирът е неделим. Взаимобезопасността на всички народи от нашата планета обуславя положителното въздействие, което има мирното съществуване в Европа върху национално-освободителните движения и стремежа към социална справедливост;

ж) прекъсват от студена война към реализиране принципа на мирното съществуване и от това към взаимно-

изгодно плодотворно сътрудничество и свързан по необходимост с премахването на военните блокове в Европа.

Деятелната надежда, която преобразява европейския континент

„В света се наблюдава нещо ново. Понастоящем се провеждат срещи, за които преди известно време не би могло да се помисли. Затова ни се струва, че е напълно закономерно да се очакват от този процес такива резултати, които да послужат за благо не само на заинтересованите народи, но и на цялата съвкупност от взаимоотношения между народите, или ги съществуват пълна любовност и добра воля, както и искрено уважение на независимостта, правата и интересите на различните държави“ — заявява папа Павел VI и същевременно дава висока оценка на перспективите за намаляване на международното напрежение, които се разкриват от едно общоевропейско съглашение по въпросите на сигурността и сътрудничеството. (Documentation catholique, № 1613, 1972).

Колкото повече система за сигурност ще освободи Европа от бремето и заплахата на военните конфликти и ще я повеле към действително сътрудничество, в което европейските държави ще могат да ренават собствените си икономически проблеми и да превъзмогнат опасността от неонацизма и милитаризма. Същевременно ще се създава и европейски страни, в собствените им сфери, без намеса на други държави във вътрешните им работи. Важна задача на християните — и по-специално на западно-европейските държави — е да продължат антикомунизма в контрареволуционното поведение в собствените им релции и заедно със Световния съвет на църквите, Конференцията на европейските църкви, Римокатолическата църква, другите вероизповедания и всички хора с добра воля, да превърнат атмосферата на затормозеност в плодотворна фаза на сътрудничество“ (Документи на ККР на ХМК, Загреб, м. май 1973 г.).

Хората от нашия континент и от цялото земно кълбо ще се осъзнават от аплодисментите стража на термодинамично самоунищожение. „Християнска вяра, която е вяра в живота, има непоколебима убеденост, че животът ще бъде запазен и че европейските народи, както и цялото човечество могат да живеят и ще живеят заедно в мир и разбирателство. Всесобитен копнеж за утвърждаването на мира и справедливостта в света, съзнаването на все по-голямата отговорност за мирното бъдеще на човека в обществото, е реално осъзнаване, че тази надежда ще стане действителност. При това Бог на мира ще ни съдейства. (Извлечение на Негово Всемоощно съществуване Сталотворският митрополит Панкратий, Документи на РК на ХМК, м. март 1973 г., Москва).

Деятелната надежда, реалностно ориентирана към света, създава нова действителност на доверие и оптимизъм и води посредством съвместните усилия за утвърждаване на стабилен и справедлив мир към сигурност и разбирателство. Църквите доказваха чрез практиката на християнското миротворство, че те имат свободата да възпречат тази надежда за с вяра, че Го „под Бог вода народите безопасно (Ис. 77:53), за да се утвърди траен мир, справедливост и сигурност навсякъде (Ис. 32:17), защото Той е Бог на мира (Римл. 15:33; 1 Кор. 14:33; 1 Кор. 13:11) и човеколюбив (Тит. 3:4).

Антони ХУБАНЧЕВ

Опит за откриване автора на Зографската българска история

Българската историография отбелязва през XVII в. съществуването на три произведения върху българското минало: „История славянобългарска“ от преп. Писий Календарски, „Историята на нероскимах Спиридон и анонимната история, наречена от Васил Златарски „Зографска“, открита и съхранявана в един само екземпляр в Зографския манастир на Атон. Тя е озаглавена: „История акратие о Болгарославенском народе“ и засяга в хронологичен ред живота на 41 български царе, от които 9 легендарни. Към тях е прибавен списъкът на 36 български светии в друг един списък на пет азиатски императори от славянски произход.

Като имаме предвид, че за тази история пръв писа Г. С.

Раковски* в 1865 г., съгласява и бележи за просветяте релюди, вложени в страниците и ѝ, че от друга страна тя е изложена в нашата историческа литература, от която и почерпа сведения и преп. Писий, а нероскимах Спиридон пък е предислат от нея и светата история буквално полнотоната, то не бека отчасти извадени усмивката за откриване автори на това наше първо историческо произведение. Без да асеме изкрито на преп. Писий, авторът на Зографската история ще е първият наш историограф и пионер в издирване и възкресяване историческото ѝ минало. Но кой би бил той, историкът, авторът на въпросната Зографска история?

* Г. С. Раковски, Българско старина, №86. „... Съхранил е до днеска, че тази история е съставена от един лоскут човек, а че то е черпено от разни ръкописи, погледно с много от възвращащите писатели“.

В отговор на този въпрос може да се изгради следната хипотеза.

На 25 август 1768 г. в Хилендарския манастир пристига архим. Иван Рач, завършил се от Киев, където специално е изпратен по божествено. Тук, на Атон, той проявява жив интерес към историческите произведения, пазени в манастирските книготраншаи. Някои от монасите споделят неговия интерес по тия въпроси и се сблизават с него още в Хилендар. Други обаче се проявяват отишати. Те отишат до това, че връчват почитание със сила на старите сватанитан, където се пазят историческите съчинения. По него време в Хилендар разпалването между монасите по много въпроси било характерно явление особено на национална основа. Архим. Иван Рач обаче не напуска великата Атон, а стоял близо два месеца, през което време прави проучвания със съдействието на духовните, от които очевидно е имал полза за разрешаване на своите задачи. Начело на група такива монаси е бил бившият игумен на Хилендар архим. Герасим. В манастирската конхика е отбелязано, че след двумесечен престой архим. Иван Рач, заедно с Герасим тръгва за „Ненско“, гр. Сремски Карловци, Австрийска Сърбия. Това станало на 7. X. 1768 г. Продължение на това събитие се отбелязва след две години и три месеца, именно на 20 януари 1761 г., когато архим. Герасим се е поминал в „Ненско“. С писмо от 26. I. 1761 г. от Карловци съобщават на Хилендар за смъртта на архимандрита и за оставането от него вещи и документи. Писмото било получено в Хилендар на 8 март 1761 г. След шест дни, на 14 март, хилендарци наговарват преп. Пансий е мислят да замине за Сремски Карловци, за да прибере вещите на покойника, оставени у сръбския православен архиепископ Павел Ненадович. Преп. Пансий тръгнал, снабден със специално изпозомлено писмо от Хилендар. Той имал правото да отвори хилендарските врати за помощ на Сремска област. Пристигнал в Сремски Карловци на 19 май 1761 г. и прелаз на архиепископско глумищното си. След два дена, на 21 май, приел оставените от Герасим пари, записи, облигации, хрисовули, дрехи и пр. срещу разписка, написана от някой секретар при архиепископката, а подписана и подпечатана от самия преп. Пансий. Той скоро се завършил и през лятото на същата 1761 г. започнал или по-вероятно продължал да пише своите истории.

Но как биха могли да се съберат всички тия факти с въпроса, който ни интересува, а именно: авторството на Зографската история?

Когато преп. Пансий става да започне или да продължи своето произведение в 1761 г. на първи нече се знава Зографската история, от която тогава няма никакъв замяк. До лятото на същата година той не е разполагал с тази история, а издирване материал за целта той си правел цялото преди на замине за „Ненско“. Но от къде можем да видим заключение, че Зографската история не се е написала в Света Гора преди 1761 г.? Отговорът на това е твърде категоричен, тъй като авторът на Зографската история е съставил произведението си в по-голямата му част, използвайки историята на дамагитския монах и книжовник Андрей Качич Мишич, второто издание от 1769 г. „Разговор изпод лавраа словителска“. Следователно преди 1761 г. тя не би се попила в Света гора, понеже тогава по това време авторът е работил върху страниците ѝ. Но къде, в Атон? В никаква случай. Там по 'него време съчинението на Качич не е съществувало и то както преди пътуването на преп. Пансий за Сремски Карловци, тъй и след това. Тогава ние се, чужбина и то може би в Сремски Карловци? Твърде правдоподобно! По онова време Карловската църква е била най-прочутият разсадник на Православията и на църковната просвета за сръбско-хърватски свят. Тук си давали славянски и трезе явлениа от църковнина: руско, немско-католическо и гръцко-византийско, издавани предимно на сръбски и руско-византийско-славянски език. През втората половина на XVIII в. църкват прочулата двама църковни писатели, Доситей Обрадович и Иван Рач. Славят архиепископ Павел Ненадович (1749—1768 г.) бил смел борец против римо-католическата униа, стремил се да обедини сръбите в Хабсбургската монархия. Славянствено, в тон духовен шоттар авторът на Зографската история ше да е открил както съчинението на Качич, така и атмосферата за работа. А кой именно е този човек? Предполагането и наличните факти тогава са убедително за архим. Герасим и то по следните предпоставки и съображения:

1. Архим. Иван Рач идва в Света гора със строго определена цел — да дари лаврацията на национална историята на сръбски, хърватски, словенски и български. Тук той се сблизавал с архим. Герасим и то сигурно не на друга, а включително на историческа тема. Архим. Герасим е бивш игумен, като не случайно е заемал тази пост и знание. Сблизението им е трайно. Архим. Герасим потегля е Рач за „Ненско“ и сигурно съста свои записки, подобни на тия, които са съвъртали двамата духовници още в Хилендар.

2. В духовния център Сремски Карловци архим. Гера-

сим намира миглата на Качич, както първото и издание тъй и второто от 1769 г., от което, както ше се види, повече се е използвава. Тук той престоjava повече от две години и успява да преведе текстове, посветени на българите, като провежда от сръбско-хърватски. За такава работа наистина е нужен период от две и повече години. Иначе как ше се обясни престоя на архим. Герасим в Сремски Карловци? Само да събере помощите за своя манастир? Та за тази работа не би му бил необходим срок по-дълъг от месец-два. Сега, като се сравнява Зографската история с онази част от съчинението на Качич, посветена на българите, не може да има каквото и да е колебание, не именно тона съчинение е било единствения извор на Зографската история. Първото издание от 1769 г. на „Разговор угодния народа словителска“ от Качич е било значително усложнено и то с множество народни песни, което направило от второто издание три години по-късно едно наистина много популярно четиво. И тукмо с пристигането си в Сремски Карловци архим. Герасим е бил свидетел на това поноволно се издание на „Разговор“ на Качич. Докато архим. Герасим е бил още в Света гора (1768) това издание, разбира се, не се е било още появило на близ свят, а и след това нийно не е отбелязано в библиотеките на Зограф или Хилендар произведението на Качич. От друга страна авторът на Зографската история е използвал всички изсти, които второто издание на „Разговор“, което личи и от разказите за легендарните илариски владетели Иларио, Владил, Брем и Болз, за които не се говори в първото издание, а те са пренесени изцяло в Зографската история. Нейният автор се е ползвал значително по-малко от италианския историк кардинал Цезар Бароний, — „Дневни църковна и гражданска“, 1719 г., което съчинение е руски превод на полското издание, преведено от оригинала от поския неусит Петър Скарга в началото на XVII в. Въобще замислител от Барониевото съчинение са сравнително малки. Най-сетне не е странно знае архим. Герасим е прегледал именно „Разговор“ на Качич у негоия патриарх, който е имал доста просторна и спрямо гърците, Архим. Герасим е от същата категория монаси, между които е и преп. Пансий, чийто български чувства и съзнание са силно реагирани на турските и гръцки деняни, насочени срещу нас.

3. Че авторът на Зографската история временно е пребивавал в Сремски Карловци, личи и от езика, на който е била писана тази история. Като е известно, голямата част научен извор на език, който са били църковнославянският. На него са писани и църковно-историческите произведения в Москва, Киев и другите. Той се считал за майба на български, руски и сръбски език. Тази практика била възприета и от Архиепископката в Сремски Карловци и възбуле от нисшето сръбско духовенство през XVIII и XIX в. Тук наистина се забелязват и примеси от сръбско-хърватски, тъй че той е бил по-точно от руско-сръбско църковнославянския редакция. Следователно авторът на Зографската история е трябвало да възирме същия възглед и по езика на съчинението си той неминуемо се е имбирал и работил в „Ненско“ (Сремски Карловци). А по онова време друг прочути български освен архим. Герасим не се е ползвала там и не се е занимавала с проблеми по тематика и език, сходни с произведението на архим. Иван Рач, стругунал и събрал на архим. Герасима, именно: Историята разних словенски народоу найпаче болгар, хорватов и сербов“, излязло през 1795 г. И пак трябва да се спомне факта за общото отпътуване на архим. Иван Рач в архим. Герасим от Атон. Не случайно са тръгнали заедно! Времето от две години е било наистина достатъчно на архим. Герасим да завърши своията история, по не и да успей отидно литературния език. От съчинението му личи, че поизвалял не само църковнославянската граматика и също синтаксиса, което е дало простор на не малко грешки. Това наречие е и още едно доказателство за времения престоя на автора на Зографската история в сръбско-хърватската сфера на писателство. Той е успял само да прешине от Качич основа, което се отнасяло до българите, като същевременно не е могъл да избегне много сръбско-хърватски изрази от страниците на историята си.

4. Самата личност на архим. Герасим говори убедително в полза на хипотезата за авторството на Зографската история. Той е близък за историята на архим. Иван Рач, и в личния му доказан интерес към историята. Така напр. между четяните от него вещи преп. Пансий се натъква и на няколко хрисовула, които не са нищо друго освен целия исторически материал за използване. Те са красноречиво доказателство за заинтересованост и интересите на архим. Герасим. Освен това е събрал такива документи от Средновековието, които са му служели за по-нататъшната работа. В Зографската история например се говори за един такъв хрисовул (неупомянат у Качич, значи нарочно допълнен от автора) даден от цар Петър за сн Иван, когато царят посеща в Рила. Тон слух е свързан с единия от авторите на Зографската история. Той направил силно впечатление на автора, за каквото е основание можем да считаме архим. Герасим, съхраняващ така старателно между вещите си и средновековния хрисовул.

На онези, които останата тух завинаги, далеч от дом и семейство, българският народ рещи да издигне храм-паметник. Този храм е съграден, за да напомня на всекото за жертвостността в жертвоприношението на братушките. Размерите му да напомнят за огромната руска държава, здравината му — за силата на руските богояри, красотата и великолепието му — за богатата и любвеобилна руска душа.

За да не се забравя обаче мощното руско „ура“, воинската смелост и храброст, проявени при звука на бойната тръба, българският народ украсява храма и с една визуална по-тегло, гръмогласна по звук и красна по възникност камбана, издигна още 11 по-малки камбани.

По този начин се получава пълна хармония между храм и признан звън.

Звънът на големата камбана, която тежи 12 тона, се е носел по цялото Софийско поле и приканвал занаятчиите да затворят дюкян си, замеделят да спре работата и който от тях няма възможност да отиде в храма за молитва, то да застане почетливо и смирено докато трае звънът, да се помолви на Бога и да си спомни, че свободата си дължи на 200 000 загинали братушки.

Патриаршеската катедрала храм-паметникът „Св. Александър Невски“ има 12 камбани. Цялото 12 не е избрано произволно и не е случайно. То има символично значение, защото 12 са били и учениците на нашия Спасител, които благодестаха Словото Божие. Словото на Апостолите държеше будни първите християни. Звънът на камбаните от храм-паметника „Св. Александър Невски“ трябва да държи будно патриотично-народностното и верово съзнание на българите, за да не си някой да забрави с цената на какво е получила политическата си свобода.

Ети камбани са изработени в Русия и по своята чужда украса и извъншния форма будят възникнени и са шедеври на руското камбаноледерско изкуство.

Най-отгоре (до основата) на най-голямата — 12-тонната камбана под стилизирана украсения има релефен надпис вест от Свещеното Писание: „Воспойте Господени песнь нову: хваление Его в церкви преподобних. Хвалите Его в кимвалех възсиявших“ (Пс. 149:1, 150:5). (Пейте Господу песен нова; хвалете Нему в събранията на светителите... Хвалете Го със звучни кимвали). Текстът се разделят от 4 „исторически херувимчета, разположени християнски на четирите страни. Под текста има линия от полукръгли релефни точки — „бисери“.

Русият екуменско-художник е поставил върху цялото на камбаната големи медальона — художествено изработени барелефни икони на Спасителя на човечеството — Исус Христос; на Пресвета Богородица с Младенеца, на св. княз Александър Невски и на покръстените на българите — св. цар Борис. Поставени е и гербът на освободената от османско иго, новообразувана държава — България.

По-надолу, към периферията, има надпис от релефни букви с печатен шрифт, който указва мястото на издигането на камбаната причината за въздигането на храма и откъде са взети средствата:

„ХРАМЪТ СВ. АЛЕКСАНДЪРЪТ НЕВСКИ ВЪ СФОИЯ. ВЪЗДИГНАТЪ ВЪ ЦАРУВАНЕТО НА НЕГОВО ВЕЛИЧЕСТВО ЦАРЪ ФЕРДИНАНДЪТ I (до герба); (игов реал): СВ. ИЖДВИЖЕНИЕТО НА БЪЛГАРСКИЯ НАРОДЪ ЗА СПОМЕНЪТ ОСВОБОЖДЕНИЕТО НА БЪЛГАРИЯ ИЗЛЕ- НА НА 26 МАЙ 1911 ГОДИНА ВЪ ЛЕЯРНИЦАТА НА П. Н. ФИЛЯНДСКИ ВЪ МОСКВА ТЕЖИНА 11758 КИЛОГРАМА“.

По цялото тяло и по периферията на камбаната има стилизирани орнаменти.

По своята богата украса и художествена изработка 6-тонната камбана съперири на своята по-голяма сестра — 12-тонната. Най-отгоре (в основата), между два реда „бисери“ стои релефен надпис със същия текст от Свещеното Писание: „Воспойте Господени песнь нову: хваление Его в церкви преподобних. Хвалите Его в кимвалех възсиявших“ (Пс. 149:1, 150:5).

Върху цялото на тази камбана има следните 4 медальона: барелефни икони (по отделно) на славянските просветители — св. Методий и св. Кирил; на българския покропател, родният ни светец св. Иван Рилски и на патрона на града — св. София. Към периферията, между два реда „бисери“ е поставен същия текст (за мястото и издигането на камбаните), както и при 12-тонната. Под надписа има стилизирани орнаменти, а върху цялото, между медальоните — много хубаво изработена вазонка за цоци.

Скъпията по своята украса, но красива и будна възникнени е тригонната камбана. Релефните надписи и орнаменти не са по цялото тяло на камбаната, за да не пречат на чистотата на тона и силата на звука.

Релефни орнаменти и надписи имат само 5 от камбаните. Останалите 7 са с гравирани надписи.

От околването на камбаните в камбанарията на храм-паметника „Св. Александър Невски“ до сега тежили сладкогласен меден звън и благовестии на всички българи, че живеят на свобода, че могат свободно да използват своята вяра в Бога и че тази свобода дължат на братския руски народ.

През 1967 година започна да се изпълнява камбанният звън (композиция в 5 части) „Хими на признателност“ със следната интерпретация:

1. Възникнени тон. Тежният тътен на големата (12-тонната) камбана зове за помощ целия свят. Това е възпът на българския народ за освободенето от 5-вековното османско иго. При този силен тежък звън човек неволно, мислено се пренася в онези далечни времена и пред очите му ясно възникват картини от тогавашната робска действителност:

Его, изнурени от непосилен труд, в окаяно облекло, мъже и жени чопат земята с оскъдна реколата в малката си нивичка. В друга нива селянин, впрегнал мъжрия крава и другата, оре, а малко босоното дете води добитъка. В друга нивичка маада и възрастна, жени в черни забрачки и облекла товират в „раадринява“ матарешка каручка тикви и парвенца, а под едно дърво е окаяно в легла (нездяка) бебе.

Задатат се конини осанренили башибозули. Те биват с прихладите на пушките си навързани в синджирите роби, пинбат с камъни селяните, а един изважда ятагана си и прерязва вичица на аякълата, която гласи: Башибозуците отминават, но запалват семото.

Плач и ридание огласи родната българска земя. Народът протига ръце и моли за помощ европейското държавя, но гласът му остава глас в пустиня.

2. Пауза. Настъпната тъгостна тишина подсказва затиснен пред буря.

3. Пробуждане. След напрегната тишина започват да звънят най-малките камбани. Те възвестяват пробуждане. Его, признават за помощ с чул!

При звънянето на най-малките камбани се чувства никакво раздвояване. Човек си предстала стара руска казарма, където руски войни вземат оръжияте си и излизат на плаца. По лицата им е изразено радостно въздушване.

4. Руска тройка-звънчата. Чува се звън на звънчата. Братският руски народ е чул повика за помощ и обурода прочутата руска тройка, аз да се притече на помощ на своя малък братушка. В трис пренускат тройките. В шейни, а след това в каруци са насядали весели войници, които пент и свирят на хармониките, а отзад припързани, в такт със звънчата подскачат тозове. Братушките идат.

5. Свободата — ликунание. Започват да звънят тържествено всички камбани. Излязва се всеобща радост и ликунание.

В същото време, когато руски тройки „летят“ към България, се чувствава оживление и сред поробения народ. В милионите учанища децата учат азбукино и пент патриотични възрожденски песни. Млади български юнаци изваждат от скринове и мазета пушки, пшохови и саби и се отправят към балкана. Там свещеник в богослужбени одежди, с кръст и свангелие, пред знамето (с надпис „Свобода или смърт“), заклева момците. Руските войни добаркират на Дунава. Наялгат народ ги посреща с песни и викове ура и с много цвета. Победил марш по освободените села и градове.

Тази интерпретация има огромно символично, национално-историческо и патриотично значение и крие своята сила в дълбоките корени на вековете и непоказателна българоруска дружба, в чиято прослава звучи и звънят на камбаните. Зашото:

„Народ, който знае що е свобода, знае да почува освобождателите си — да оценява принесените за свободата му икуунтедане жертви, той е и достоен за нея. Без двоицие можем да кажем, че нашия народ дълбоко е проникнат от това благородно чувство. Той очакваеше освобождението си от своята по племе и вяра сестра Россия, от нея го и получи. Всеяка България знае сега кому дължи свободата си“ (Възвание от Комитета... Държ. в-к, бр. 62, 1882 г.).

ИЗ ЖИВОТА НА ДУХОВНИТЕ УЧИТЕЛЦА

Духовната семинария през учебната 1972 – 1973 година

С благословието на Негово Светейшество Българския Патриарх Максим и на Св. Синод на БПЦ учебната 1972–1973 г. в Духовната семинария започна на 14. IX. 1972 г. — Кръстоулен. На този голем църковен празник, след архиерейска св. Литургия, Негово Преосвещенство св. Браншккия епископ Герасим, Ректор на Семинарията, извърши обичайния подвост и с подходящо пренестивно слово откри новата учебна година.

В речта си Преосвещеният Ректор поздравя учителите и учениците с откриването на новата учебна година и им пожела големи успехи както в учебната, така и във възпитателната работа.

Учебните занятия започнаха редовно на 15. IX. 1972 г. и продължиха до 24. VI. 1973 г.

През изтеклата учебна година семинарското управление положи максимум усилия за религиозното, нравственото и патриотичното възпитание на учениците.

Във връзка с това то организира ред културни мероприятия.

От 20 години насам срещу всеки празник в Семинарията се проектират художествени и научни филми, за подбор на които се грижи комисия от учители.

Организирант се подхождат тържества.

Светогорските манастири, като крепост на св. Православие, винаги са будили оправдан интерес към Света Гора. На 18 април т. г. пред учениците бе изнесена беседа за „Атон и неговите манастири“ от г. Атанас Шаренков, художник-реставратор при Църковния историко-археологически музей в София. Беседата си Атанас Шаренков илюстрира с прожектиране на прекарани цветни снимки, лично правени от него при многогодишното му поклонническо изтъване до Света Гора.

На 18 юни, Свети Дух, 1973 г. на Семинарията гостува г. проф. д-р Васил Пандурски, който говори пред учениците за големия възрожденски живописец Захарий Зограф по случай 120-годишнината от смъртта му. Той прожектира и редица репродукции на картини от големия възрожденик и обясни тяхната художествена ценност.

През учебната година в Семинарията бяха сформирани пет кръжока за ученическа самодейност: по родна история, по литература, по немски език, по машинство и кръжок на бъдещия наставр, които ежеседмично имаха своите редовни занимания.

През учебната година бяха уредени и някои общоучилищни тържества.

Патриотичен празник на Семинарията винаги е преминавал при особено възбудено настроение. След архиерейска св. Литургия, в украсената за случая стогола преподавателът по омикаския г. Иван Денев изнесе образцова сказка за „Живота и подвига на св. Иван Рилски“. Последва подходяща литературно-музикална програма.

На 19 февруари 1973 г. бе организирано юбилейно тържество по повод стогодишнината от саможертвата на дякон Игнатий — Васил Левски, безсмъртния вожд на българската национална революция. Преподавателът по философия г. Иван Петев с чувство на преклонение пред подвига на великия българин изнесе обстоен и вадълбочен доклад, след който бе изслушана литературно-музикална програма.

На 3 март т. г. бе чествувана 95-годишнината от Освобождението ни. Учитель-възпитателът г. Петко Валджиев говори пламенно за Освободителната война и спасителната за нас мисия на Русия. Историческият кръжок пак изнесе с подходяща литературно-музикална програма.

Грижливо бе подготвено и тържеството на 11 май — за Всеславянските просветители, равноапостолите св. св. Кирил и Методиий. След архиерейска св. Литургия, в празнично украсената стогола пронанесе възбудено слово преподавателът по български език и литература г. Веселин Димитров. Семинарският хор изпълни хубава музикална програма.

На големия празник „Благосвещение“ (25 март т. г.) за втори път бе организирано абитуриентско тържество, на кое-

то, в присъствието на всички ученици, абитуриентите се простиха със семинарското знаме и го връчиха на новия знаменосец — търпеница на V класе. После абитуриентите бяха топло приветствувани от представителите на всички класове с братски пожелания за благословен от Бога успех в престоиното им пасторско служение и за щастливо бъдеще. Самоден ученически хор изпълни водеща програма. Това паметно тържество премина при високо настроение.

С благословието на Преосвещения ректор през февруари т. г. учениците на групи посетиха Софийската народна опера и с голямо задоволство слушаха оперите: „Тоска“, „Момчила“, „Дама Пика“ и др.

За трудовото възпитание на учениците, за правилното им отношение към физическия труд извън не малка роля включването им в помощ на персонала по поддържане на чистотата в ванските; в благоустрояването на училищния райот; но особено значение има масовото им участие в есенната кампания по прибиране на реколтата в селата Лютибрик и Стояновиц от Медренския агропромишлен комплекс.

На 29. VI. 1973 г. Петровден, бе годишният акт. В навечерието на празника в семинарския храм бе отслужена празнична вечеря, а на самия Петровден — архиерейска св. Литургия. Служи Ректорът на Семинарията Негово Преосвещенство св. Браншккия епископ Герасим.

На това мило тържество скъпи гости на Семинарията бяха Негово Високопреосвещенство св. Сливенският митрополит Никодим и уважаваният Председател на Комитета по въпросите на БПЦ и религиозните културни при Министерството на външните работи г. Михаил Кючуков.

В края на службата Преосвещеният ректор поздравя абитуриентите с поучително напътствено слово.

„Нека от цялото си сърце смирено възладе слава и благодарение Богу, Който, по Своята велика милост, и през тази учебна година щедро изля над нас Своята помощ, като ни дари здраве и сили и, въпреки тежката грипозна епидемия, благополучно завършихме учебната година.“

Радостно сме, че днес между нас е Негово Високопреосвещенство св. Сливенският митрополит Никодим, който молим да предаде нашата сърдечна благодарност на Негово Светейшество Патриарх Максим и на Високопреосвещените синодални архиереи за непрестанните отечески грижи за нашия дом. Сърдечна благодарност изказваме и на многоуважаемия Председател на Комитета при външното министерство по въпросите на БПЦ г-н Михаил Кючуков, за неговото второ през тази учебна година посещение при нас, като го молим да предаде на почитаемото наше Народно правителство сърдечната ни признателност за доброто му разположение и топлият грижи към нашето училище...

Скъпи зрелостници,

От мое име и от името на вашите учители и възпитатели сърдечно ви сърадвам и поздравявам със завършването на вашето образование в нашата Алма матер.

В днешния ден, когато ви изпращаме от нашия дом, искам да сира вниманието ви върху думите на нашия божествен Учител: „Вие сте солта на земята“ (Мат. 5:13). Знаете, че тези думи са от проповедта на Господо Иисус Христа на планината. Те се отнасят до всички покаявали в Христа, но предимно се поставят в дъг на учениците Христови и стават една връзка с мислата, която те, като апостоли-пратеници Христови в света, имало да извършат. Такава ще бъде и вашата мисия от днес. Вашето призвание е чрез благосвещението на Христовото учение да възраждате другите за нова, чист и добродетелен живот; да възкроявате от чешките дупки плевели — греховете и пороците; да засажате в тях благовоините цветя — евангелските добродетели, хармонизиращи с високото достоинство и великото предназначение на човека — богоуподобяването; да създавате морална здравина и да пазите тази здравина в чешите, основно условие за най-сигурно добродетелна на земята.

„Вие сте солта на земята“ (Мат. 5:13) казал Господ Иисус-Христос на учениците Си, За да бъдат сол на земята,

те трябвало да изпълнят всички изисквания, които Той им поставя чрез изречението на Негово благовестие: да бъдат смирени, да бъдат кропки да гладуват и жадуват за правда, да бъдат милостиви, чисти на сърце (непомърсени), миролюбиви, готови да пострадат за правдата и света. С такава морална твърдина трябвало да бъдат апостолите Христови, за да пазят от морално разложение другите, както солта запазва от разложение, развала, осолена с нея храна.

Завършилите образованието си в Духовната семинария посмат мислата на учениците Христови — да преобразават, да възраждат, тия, сред които работят, като ги пазят от морално разложение, от морална развала. За това е необходимо те сами да имат морална здравина — да бъдат сол на земята. Ето такъв дълг имате и вие, други зрелостинци, вълнайки сред пилата обществено съие свидетелство в ръка за завършен курс на нашето училище. Възможда ли фически, аме трябва да запазите детската си чистота, като помните думите на Спасителя: „Ако не се обърнете и не станете като деца, няма да влезете в царството небесно“ (Мат. 18:3) и думите на св. ап. Павла: „Бъдете младенци за зло, а по ум бъдете пълнолетни“ (I Кор. 14:20). Съи сърдечна чистота и добродетелност — с морална здравина, която трябва да пазите като венцата на очите си, с пламенна любов към народа и към всички людеи, изразена в истинен труд за народното и общолюбовно благо, вие още от днес трябва да почете с добра съвест изпълнението на вашия свещен дълг.

Наред с всичко друго във вашата обществена дейност, укрепяване с благогодата на Св. Дух и възможаване от светлите образи на чистота и добродетел, аме с личен пример трябва неуморно да засажате в народния виноград все нови и нови добродетели, за да се множат пловете им за народното благоденствие. Опаяването на моралната здравина на народа е свещен и патриотичен дълг, защото тия е основата на националната ни здравина, опасна с търдата вяра в Бога и с моралната здравина на народа ни.

Най-важната роля на днешното време е запазването на мира в света. Обичайте мира, работете за мир, пазете мира в света. Така ще изпълните едно от изискванията да бъдете сол на земята — да бъдете миролюбиви, и ще се сподобите с обещанието на Спасителя да се наречете синове Божи (Мат. 5:9), защото „прекрасна са възете на ония, които благовестят мир, които благовестят доброто“ (Рима. 10:15).

Това са вашите задачи и в същото време — нашите благожелания към вас, мили синоми на св. н Църква. Дано

всички послушат благовестието ви за мир и добро, та да имате в сърцата си моралната награда — небесна радост от изпълнен дълг. Амин!“

На словото на Преосвященя ректор отговори изречението на висука Георги Любенов Миков.

Последава кратък молебен, след което Негово Високопреосвещенство с. Савинският митрополит Николай предаде на зрелостинците благоденствието на Негово Светейшество Българския Патриарх Максим и на Св. Синод, след което раздаде дипломите на завършилите.

Тази година завършиха Семинарията 21 ученика, от които 17 от шестгодишния курс и 4 от тригодишния.

От шестгодишния курс завършиха: Васил Кирилов Заравков от гр. Бялговград, Велик Прокопов Шишков от с. Пирин, окр. Благоевградски, Георги Борисов Иванов от с. Стефаново, окр. Пернишки, Георги Димитров Андреев от с. Жегларци, окр. Толбухински, Георги Любенов Миков от гр. Плевен, Георги Неголов Пенчев от с. Лик, окр. Врачански, Иван Илиев Каменаров от гр. Бранигово, Иван Петров Николаев от гр. Враца, Кирил Стоянов Белчев от с. Средние, окр. Сливстренски, Краймир Стоянов Генев от с. Лозен, окр. Пазарджишки, Марин Димитров Стоянов от с. Любеново, окр. Старозагорски, Марин Иванов Стоянов от с. Жегларци, окр. Толбухински, Никола Попкирков Николай от с. Скалица, окр. Ямболски, Стефан Петков Еленкин от гр. Септември, Стоян Петров Миланов от с. Кавдана, окр. Пернишки, Тодор Христов Попов от с. Стралево, окр. В. Търновски.

От тригодишния паралелен курс завършиха: Георги Василев Толочинин от гр. Бранигово, Георги Колев Почеков от с. Жельо возево, окр. Савински, Любен Благоев Коларев от с. Рогози, окр. Врачански, даскин Николай Иванов Катев от с. Батулки, окр. Ловешки.

След кратък прием в Ректората, в семинарската столова бе даден за всички тържествен обяд. Поздравление към завършилите отпрати Председателят на Комитета по зрелостините на БПЦ и религиозните култови при Министерството на външните работи г. Михаил Кюзуков. На правнестините отговорни вторият по успех абитуриент Стефан Петков Елсинки.

Тий завърши учебната 1972/1973 г. в Софийската духовна семинария.

Иван ДЕНЕВ

„Глас на благовестието“

Съкровищницата на българската проповедническа литература се обогати с нови два сборника от проповеди за почти всички неделни и почти всички празнични и главни възпоминателни дни през годината. Тия два сборника имат общо заглавие „Глас на благовестието“. Автор им е Макариополският епископ д-р Н. с. Николай, ректор на Духовната академия „Св. Климент Охридски“.

Проповедите имат реална положителна страна, която трябва да бъдат изтъкнати за обща полза в Църквата ни.

Всички те са тематични. Всяка от тях се открива със заглавие, което насочва вниманието към определен предмет. След това се посочва денят или случаят, когато проповедта е била произнесена.

В предговора към втория том авторът бележи, че проповедите са произнесени „в различно време и на различни места в продължение на близо четириседмстгодишно църковно служение“. И той, като именува проповедите от ранга на повикването Патриарх Кирил Български и Неофит митрополит Видински, си е заслужил, без изключение, всички проповеди през изтеклите години: обелявяват се стартелно време и датите на произношенето им, събират те е тържествено и в определено време ги издава за обща полза в Църквата, аме и похвалява — отличен пример за подражание.

Друга похвална черта е обстоятелството, че за всяка проповед е набелязана ясно предметът, открива се пригледно възпитателно-образователната неа. Проведникът знае за какво трябва да говори и какво трябва да постигне с конкретната си проповед.

Неделните проповеди, т. е. проповедите от първия том, са изградени предимно върху съответните евангелски четяна. Пет са изградени върху апостолски текст (стр. 47, 64, 111,

181, 234) и три — върху съответна църковна песен (стр. 34, 77, 102).

В това отношение празничните проповеди, проповедите от втория том, са по-разнообразни. Основните текстове, според нуждата, се вземат от различни библейски и богословски места, които имат пряка идея и логическа връзка с текущото събитие или лица, или със съдържанието на съответно църковно време. Някои от проповедите са изградени върху части от Символа на вярата (стр. 65, 186, 321).

Във втория том се срещат редица проповеди без основен текст в началото.

В проповедническата практика такова разнообразие се налага по силата на обстоятелството, че постоянните слушатели на проповедника непрекъснато изискват от него нещо ново, което да изпълни съществуващи празноти в душите им.

Съи значение на много или със значение на основен текст слушателите се огласяат със салдогласни църковни песнопения, в молитва, като тия например: „Кресту Твоему поклоняеяся, Владико“ (89), „Сеи ден Господи, радушие, людеи“ (99), „Радушие Невесте невестия“ (102), „Все упование мое ва Тя възлагаю, Мати Божиа, сохрани мй под кровъи Твоим“ (182), „Звезду светлую, Евтима, възкръснѣи“ (207), „Душе мой, душе мой, востани“ (267, 276), „Господи сил, с нами буви“ (273), „Поканяни отвори ми двери, Живоначле“ (288), „Помощник и покровител бист мие во спасение“ (294), „Сорешком, беззаконноста бист мие во спасение“ (311), „Всичките народи Твои погребете с песня възпават“ (331), „Жизн во гробе положисе еси, Христе“ (335).

От практиката е известно, че обикновено най-трудно е съставя уводната част на проповедта, много често проповед-

яните започват направо с разкриване на темата. Така по-стъпват, защото им е трудно при всяка нова тема да намерят необходимия изходен пункт, да намерят подходящия картина или мисъл, която психологически естествено и логически правилно да водят към темата. От тази страна учениците е умислено на преосвещения епископ а-р Николай да започва повечето от проповедите си с подходящи увод. Той добре е разбрал педагогическо-психологическата необходимост да бъдат постепено въведени слушателите в предмета на проповедта.

В уводната част авторът показва голямо разнообразие — едно от обстоятелствата, които правят проповедите му интересни, занимателни, увличащи. Във въгледните излъкват картини от библейски събития, една или друга мисъл из библейските зачала, изобщо на Словото Божие. Славна се методът на мисловно движение от общото към частното, от родовото към видовото понятие, и общата представа към конкретното съкриване. Припомни се едно или друго съвременно-историческо или църковноисторическо събитие, в което се съдържа сървечната на предмета на проповедта. Търсят се сравнения из природата и живота на хората, които откриват възможности на слушателите да се заинтересуват от темата, които им се предлагат нататък. Представят се факти из гражданската история, които улесняват съзнанието на слушателите да вникват в съдържанието на даден празник, или на даден библейски текст. Споменът се наклон от особеността на даденото време, в което се изнася проповедта. Споменът се също предхожда библейски зачала, които имат нещо общо с предстоящото за разглеждане библейско зачала. Използуват се мисли и сравнения из светосточната литература, както и из философията, които водят към вникване в темата. От съдържанието на известна художествена картина се преминава към съдържанието на библейското зачала. От дълбокото празнично настроение, от благодушното празнично тържество последват се насочва към темата, към предмета на всеобщата радост. От съдържанието на празника мисълта преминава върху една от догмите на вярата или върху една от добродетелите, които съветят из това съдържание. Изхожда се от начална, основния текст и се преминава към конкретната тема. От образа на Божия угодник, се преминава към онова, което Църквата търпи в Негова чест и възлава, или към една или друга верова или нравствена истина, осъществяваща от него. От особеностите на епохата, в която е живял даден Божия Угодник, се преминава към неговия живот и дейност в света. От общата представа за светните се преминава към образа на чествуваня светию. От различните разбирания за човека се преминава към мисълта за неговото истинско величие, проявено в образ на един или друг Божия угодник. От общи разсъждения за живота се преминава към живота на Божия угодник. От общата представа за изповедничеството и мъченичеството в Църквата мисълта се насочва към конкретни изповедници и мъченици. От общата представа за светелството в Църквата се преминава към изобразяване на конкретен светител. От спомена за родното мъченичество изобщо се преминава към един или друг роден мъченик. От представата за небесния свят, където са във вечно блаженство Божияте угодници, се преминава към една от тях, просияла на родна или общоцърковна почва. От общото тържество в чест на чествуваня светец се преминава към житието му. От значението на името, което се дава на един или друг човек, се преминава към значението на името на чествувана личност, — име, което намира оправдание в живота и делата ѝ. От общия текст върху основния текст на проповедта се преминава към чествуваня светец, който е оправдан в живота си съдържанието на той текст. От радостта или тъгата, която са обхващали богомолците в дадено църковно време, се преминава към обекта на радостта или тъгата.

За да се види непосредствено умислено на преосвещения автор да гради находчиво, от психологическа и логическа страна напълно сполугодно въстаниелната част на проповедта тук ще приведем няколко примери:

Проповедта за неделя втора на Великия пост е озаглавена: „Първопричина на нашите болести“. Основният ѝ текст е: „Като видя вярата им, Исус каза на разслабения: Чедо, провайт ти се греховете!“ (Марк. 2:5).

Его началото на проповедта:

Успешното лечение на една болест до голяма степен зависи от правилното определение на диагнозата, сиреч — да се установи каква е болестта, а заедно с това и причината на заболяването. Болестите са най-различни; различни са и причините. Има причини механически — падне, например, човек и си счупи крак или бъде ударен или пък тежко бъде наранен с едно или друго оръжие. Има причини организически и физиологически — простуда, отравяния, неправилни функции на някои органи; има причини наследствени, причини свързани с условията, при които живеем, причини от инфекционен характер — възпаления или вътрешна зараза, и пр.

Има обаче и причини, които са по-дълбоки от тях — причини от духовно-нравствено естество. Това са най-различните прояви на греха. Но би могло да се постави въпрос

какво отношение може да има между духовно-нравственото неща и човешките болести? Има ли някаква връзка, някаква причина зависима между тях? — Да, има!

Да вземем, например, невъздържанието, пиянството, алкохолизма. Пиянството е неморална проява, а последствие му са най-различни болести. Развратният живот, развратът е също нарушение на нравствената норма. И затова често има за последица едни или други тежки заболявания. Няма поразената от войните — глад, хилзавост, изтощениа, заболявания не са също последица на греха, на нарушениа на нравствена норма, на Божия закон? И добър лекар е онзи, който може да съзре и открие истинската и дълбока причина на разнличните телесни и душевни болести.

Има един Лекар, който върно намира корена на болестите — греха. И тукмо него лекува. Този Лекар на лекарите е нашият Спасител и Господ Исус Христос.

Ето, донасят на постели един болен. Като видял вярата им, Исус каза на разслабения: „Чедо, провайт ти се греховете!“ Греховете са прости и болестта е излекувана — разслабеният веднага стана, взел отля си и излязла пред всички.“ (1, 52—53).

Проповедта пра четено на покаяния канон за св. Андрей Критски, на Великото повечерие, има тема: „Господ на силите“ в текст: „Господи си, с нами буди...“

Проповедта започва със следните думи:

„Великопостните богослужения пснопения и молитви са тъй съдържатели, тъй силни по чувство, тъй мощни по въздействие върху душата на вярващия! Да вземем, например, пснопенията на Великото повечерие, особено в първата седмнина на св. Четирнадесетница. — Едни от тези песни, като „Пресвятая Владелице Богородице“, изпълнява с умилението сърцето, други, като „Помилуй я, Боже, помилуй ми!“ или „Душе моя, душе моя...“, заедно с песните от канона на св. Андрей Критски, ни довеждат до сърдечно съкрушение и вадрушат из ослепя душата. Трети пък, като „Помози ми и Прокрвисте бист мне по спасение...“, и особено „Господи си, с нами буди...“, ни възкръват и внасят бодрост, насърчение и търпав улование.

„Господи на силите!“ — това е зов на душата, която чувствувва своята немощ и беднотията на живота, зов, отпратен към Она, който е всемогъщ, който е над всички сили — Господ на силите.“ (11, 273).

Предложението се слуга конкретно и ясно.

Проповедта за неделя седма след Пасха има тема: „Богородицата“ в текст: „А вечно жива е това: да познават Тебе — Единия Истинния Бога и пратения от Тебе Исуса Христа“ (Иоан. 17:3).

Уводът се движи направо към предложението:

„При Христа Господна идла един момък и питат: „Учите до благи, какво добро да сторя, за да имам живот вечен?“ Този младен за живот младеж се явява представител на всички човешки, жадуващи за живот — за вечен, безкраен и близък живот.

Към безсъртечно неудържимо се стреми явява душа. Господ Исус дойде, да да имаме живот и да имаме в изобилна (Иоан. 10:10).

Но как се постига вечният живот? — По няколко начина! чрез възлюбение на Божияте заповеди и особено чрез изпълнение на заповедта за любов към Бога и ближния, чрез слушане на словото Божие и вяра в Бога, чрез приобщаване ни с Тялото и Кръвта на Господа Исуса и чрез богопознание. За той метод — богопознанието — яви горов Господ в днешното евангелско четиво. Нека днес да сирем наистинно внимание върху богопознанието като път за постигане на вечния живот.“ (1, 99).

Изложението на проповедите на преосвещения автор е толкова разнообразно, колкото разнообразни са в съдържанието си свателските и апостолските и изобщо библейските ни текстове, празничните, възмоментелните дни, църковните пснопения и молитви, из които се изпълчват предметите им.

В някои от проповедите по-подробно, в някои по-брито се излага цялото това разнообразно съдържание, библейски, съвременноисторически и църковноисторически аргументирани, с дълбоки и се светосточната литература, от здравия разум и от онта. Разгърнати са пред слушателите и читателите основните истини на вярата — за Бога като всемогъщ, всеобла, пресъдър, всемогъщ Творец, Промислителя, Изкупителя, Спасителя, Осветителя, Един по същество, Трочен по Лица — Отец, Син и Дух Свети, за човека като явнен на Божиеото творение, като дружествено същество, като обект на безпрелделна Божия любов, като паднало, а след това възкулено, спасявано и осъществяващо разумно същество, за безсъртното на душата, за задробиото мазовоздаване, за Страпния Божия суд, за Църквата като Тяло Христово а спасително кораб, който носи вярващите към тылото и блаженно пристанище на Вечността, за благодушата и нейните разностранни проявления.

С по една, две, три и повече проповеди е представено съдържанието на господските празници: Рождество Христово,

Богооявление, Сретение Господне, Цветица, Възкресение Христово, Възнесение Господне, Петдесетница, Св. Дух, Преображение Господне, Кръщение, Възвисяние празника: Рождество Богородично, Възвисяние Богородично, Покров Богородичен, Успение Богородично, на празниците в чест на обоняващите светии: Стефановден, Василевден, Атанасовден, Св. Григорий Богослов, Св. Три светители, Св. Четиридесет мъченици, Гергеловден, Петровден, Св. мъченици Кирил и Иулиан, Илияден, Св. Иоан Богослов, Димитровден, Архангеловден, Св. Иоан Златоуст, Николден; на празниците в чест на български и руски светии: Св. патрарх Евтимий Търновски, Св. мъченици Георги Нови Софийски, Св. Кирил и Методий, Св. цар Борис, Св. Николай Софийски, Св. мъченик Георги най-ново Софийски, Св. Седмочисленици, Св. Александър Невски, Петковден, Св. великомъченица Злата Милгелка, Св. Иоан Рилски, Св. Климент Охридски. Във връзка с различни обстоятелства и църковни времена са разкрити образите на св. Мария Египетска, св. Андрей Критски и други Божии угодници. Разкрито е и наркративно съдържание на Великия покаяен канон, Последиането на Женска, на Велики четвъртък, Велики петък, Велика събота.

Нравственото приложение в проповедите на еп. Николай Макаронпоски обикновено представлява кратък извод от конкретни поуки, наставления, които се различат от разкритите в изложението догми на вярата, морални принципи, съвременноисторически и църковно-исторически събития, життя на светии и светяна, жизнен въпроси.

Заклучението е обобщение на казаното в изложението и нравственото приложение, изразено във форма на общ апел или пожелание, във форма на молитва и славословие чинето на Бог във форма на молитва към св. Богородица и откровени светии, към ангелите, е текст от Писанието или с похвална песен.

Като добър филолог в изложението на проповедите си авторът търкува или изписва отделни места на Писанието или църковното учение и от езиково гледане, от гледане на значението на употребяваните имена, термини и пр. Като добър литургист пак той разглежда църковните песни не само от гледане на идейното съдържание, но и от гледане на поаятия им в историята на Църквата, от гледане на историческия им смисъл.

Използувана е в голямо обиле текстове от Писанието, също места от същевната, църковната и гражданската история. Използувана е литература и особено — духовният оянт в Църквата.

Като говорил, проповедникът гледа в душите на слушателите, нече мислите им, чувствата възникват им. Сякаш разговаря с тях. Това е качество много ценно, крайно необходимо за благоусъвяването на благовещническото дело.

Почти всички си проповеди Преосвещен Николай е нарекъл слова, като е употребил този термин в неговото най-широко значение в Църквата и във от нег. На практика обаче той е разработил много умело и други омилетични форми: поучение, обикновено, а също тъй и аналитична беседа (омияна).

Хубава аналитична беседа е например проповедта му за неделя Кръстопоклонна, поместена в първия том на стр. 55—60. Образован оформис обикновено беседа са например проповедите му за неделя девета след Петдесетница (I, 143), за неделя втора след Въздвижение (I, 188), както и тая за духовната брач, при четене на Великия канон (II, 304).

Основен метод на разработката на почти всички проповеди е методът на размишляването, на аналитичното и аналитивно-синтетичното размисляване. Затова в тях преобладава доста впечатлително ученическият есемент. Платенката почти навсякъде оставаля пред аналитиката. Епископ д-р Николай е преден всичко учител, наставник от църковния амон. В отделните му проповеди се открива наистинически анализ предно на библиейско събитие, разкритие на отделни пунктове от Словото Божие, от църковното вероучение и нравоучение, от богоуслужението и житийната литература.

Съответно на това в сборниците му се виждат изложена различни видове проповед: езикетическа, съвременноисторическа, църковноисторическа, догматическа, правоучителна, литургическа, агнографска. Неговите агнографски проповеди представляват животоясни и характеристики на чествуваните Божии угодници.

По всичко личи, че преосвещеният автор познава отлично теорията на проповедта. В значителна част от проповедите му са изложени реални омилетични принципи особено по структурата и аяснознатата на проповедта. В това отношение тия му проповеди могат да послужат като образци за семинарности и студент-богослови, които желат да видят теорията приложена на практика.

В пито една от проповедите не се вижда изкуствена наясночен на фразата. Езикът е библиейски, литургически, литературен, общодостъпен. Стилът е гладък явято откъм догматоска, така и откъм риторично-художествена страна. Протога впечатления таква черта дава късота, стегнатост и простота на фразата, образност, яснота, правилност, целенасоченост, устойчива въздушеност. За изясняване на мислите и за обща наясночен са приложени множество примери от Писанието и историята на светоотеческата и житийната литература, от художествената литература, от личния оянт и от живота аябно. Никъде не се виждат отвлечена разсъдъчен. Мислите и картините се дават логически последователно. Затова проповедите могат лесно да се зауваят от нечезащите проповедници и да се възпроизведат от аявно.

От фигурите на художествената реч най-широко приложение имат сравненето, риторичният въпрос, възклицанието, риторичното повторение, аятезата.

Ето примери от тия фигури:

„Когато елет в кандялото догорил, пламъчето угасна. Когато горивото в самолета или в космическата ракета се привяти, скоростта им намалела, земното притегание взема надмощие и детеланата машина пада на земята. Когато морският кораб бде разбит от вълните или бде промушен от вражеска торпила, водата нахлува в утробата на кораба и той почва да потъва. Същото ставало и с аявно Петьо: докато вярата му била несъмнена, той преодолявал земното притегание и безопасно вървял по водата. Когато обаче видял силния вавър, той се уплашил. Страхът породил у него съмнение, а съмнението почнало да атакува вярата...“ (I, 146).

„Кой тъй горво оплаква своя ояна живот? Кой ли тъй жално риде за своите грехове? Кой тъй умилно молв Христо Господу за прощение?...“ (II, 292). „Какви са тия тжени песни, които тая вечер огласяват нашите храмове? Зашо цията ни са тъй печални и сърцата ни се сиват от скръб?...“ (II, 330).

„О, блажен плач на сърдечно сърушение, който очисти душата от грехове! О, свети съяз на покаянието, които възмолте Божията милост и човеколюбие! Блажен ояна, който могат да се скръшат сърдечно! Блажен, който могат да ялчат за греховете си!...“ (II, 293). „О, треблажено аявно, на което бде разнат Христос — Цар и Господ! О, велика тайна на човешико изкупление, която поставя прегнька на човешиката мъдрост! О, неизказана Божия любов, която разпяла своя обичен Син! О, непостижимо Божие синхождение, при което Бог търпи хула, заплюване, трънен венец, джжлива багреница и позорна смърт!“ (II, 325).

„Стоим изправени, стоим със смутена душа и скръшено сърце и се питаме — кой и за какво издига това дърво и къде се крие обятелната сила на Христовия тора, за да печели и завладява милиони човеши сърца? — Издигна го човешиката омраза, човешиката любва, но ето че кръстът стана символ на любовта, на най-възвишената, най-чистата, себегертвена любва... Издигна той кръст човешиката вражда, но ето — Този, Който бде прикован на кръста, уби на него враждата. Синът Божий примири човешиките синове с Бога... Издигна го човешиката неправда, аяното Невинният биде осъден, но ето — от ормале за позорна смърт кръстът става за тия, които се спасяват, сила Божия. — Издигна го човешиката безумие, но ето — кръстът за нас стана Божия премъдрост...“ (II, 319).

Да се радва Божията Църква, е има трудове като тия на Преосвещения епископ Николай! В тия тжма сълюшени бисери, спети от Небето, за да тържествува чрез тях вярата в живота, в Бога на живота...

Проф. д-р Тодор ГОДОРОВ

Цена в стойника — годишен абонамент 2,50 лв.;
сметка 111011 БНБ — Софийски градски клон
Синодално издателство — ул. „Св. София“ № 2 — София

Редактор доц. Георги П. Царев

Печатница „В-ти септември“ — София